

тыре сестры. 3. У писателя было еще четверо братьев и сестер. Помочь перевести эту фразу в соответствии с истинным положением вещей может только знание конкретного факта. Если переводчик таким знанием не располагает, то могут помочь «обходные маневры». Так, в частности, вышеприведенную фразу со словом Geschwister без риска ошибиться можно перевести: *У родителей писателя было еще четверо детей.*

1.3 Третий тип: значение единицы ИЯ частично совпадает и частично расходится со значением одной или с значениями нескольких единиц ПЯ. Или наоборот. Данный тип можно продемонстрировать следующим примером. У студентов и учащихся слово Fehler ассоциируется, прежде всего, с русским эквивалентом *ошибка*. В словарной же статье значится следующее: 1. ошибка; погрешность; промах; неправильность; заблуждение; обмолвка; описка; 2. недостаток; изъян; дефект; порок; повреждение. Суммировав значения всех русских слов, мы можем заключить, что немецкое слово Fehler означает *отклонение от нормы, идеала*. Передаваться же это значение может самыми разными русскими словами в соответствии с русской нормой: 1. Das Kind hat einen angeborenen Herzfehler. У ребенка врожденный **порок** сердца. 2. Der Sessel hat einige Gewebefehler. Кресло имеет в нескольких местах текстильный **брак**. 3. Aus seinem letzten Fehler hat er viel gelernt. Его последний **промах** многому его научил. 4. Bei der Korrektur der Übersetzung berichtigte der Redakteur einige stilistische Fehler. При правке перевода редактор устранил несколько стилистических **огрехов**. 5. Jeder Mensch hat seine Fehler. У каждого человека свои **недостатки**. 6. Bei der Ausarbeitung der Kriegsstrategie beging der Generalstab einen groben Fehler. При разработке военной стратегии генеральный штаб допустил грубый **просчет**.

1.4 Четвертый тип: значения двух языков не пересекаются. Например, *glatte Lüge* – чистая ложь, *kompletter Narr* – круглый дурак (так по-русски мы можем сказать **круглый** отличник или **круглый** дурак, но не можем употребить этот же выразитель высокой степени при слове *лентяй* (здесь мы скажем: **отпетый** лентяй)), *hohe Achtung* – глубокое уважение.

1.5 Для единицы ИЯ нет даже частичного соответствия в виде единицы ПЯ [2].

Избежать трудностей при переводе поможет учет особенностей лексики, которая провоцирует переводческие ошибки.

2.1. «Ложные друзья переводчика» К ним относится немалая часть интернационализмов – лексических единиц ИЯ, сходных по звучанию и/или написанию с лексическими единицами ПЯ. Например, *der Akademiker* – это человек с высшим образованием, *komisch* – не только *комичный* (смешной, забавный), но и разг. *странный* (*ein komisches Gefühl*), *der Termin* – не термин, а срок, судебное заседание, договоренность о встрече.

2.2. «Забывшие значения» многозначных слов. Например, немецкое прилагательное *feudal* помимо значения «феодалный» означает еще и «аристократический», а также «изысканный», «шикарный», «великолепный».

2.3. Несозвучные географические наименования. Например, *die Ostsee* – Балтийское море; *Venedig* – Венеция; *Montenegro* – Черногория.

Часто используемым приемом для избегания трудностей является передача содержания путем его перераспределения. Весьма часто в процессе перевода содержание «перераспределяется»: от одной единицы ИЯ «переходит» к нескольким единицам ПЯ и наоборот. Например, *Im ganzen Haus ist Krach*. Все в доме перессорились.

Таким образом, мы рассмотрели только самые распространенные трудности, с которыми может столкнуться начинающий переводчик. Как правило, оптимальный вариант перевода определяется в процессе перебора некоторых «промежуточных» вариантов. С опытом это делается быстрее и качественнее.

Литература

1. Касевич В.Б. Семантика. Синтаксис. Морфология. – Москва, 1988. – 110с.
2. Латышев Л.К. Технология перевода. – Москва, 2001. – 55с.

ВІЛЬНЯЎ ТВОРЧАСЦІ ПАЭТАЎ-ФЛАМАТАЎ

В.В. Лапацінская

Першая трэць XIX стагоддзя – гэта быў час вялікага напружання ў грамадстве, выкліканы захопам зямель Рэчы Паспалітай трыма манархічнымі дзяржавамі – Аўстра-Венгрыяй, Прусіяй і Расіяй. Па ўсёй тэрыторыі распаўсюдзіўся грамадскі рух за аднаўленне былой дзяржавы. Яго актыўна падтрымлівала мясцовая шляхта, якая пратэставала супраць гвалтоўнага далучэння беларускіх зямель да Расійскай імперыі. Адным з асяродкаў барацьбы супраць палітыкі царызму быў Віленскі ўніверсітэт, дзе канцэнтраваліся інтэлектуальныя сілы Беларусі і Літвы.

Літаратура гэтага перыяду – самы ранні этап развіцця новай беларускай літаратуры. Цэнтрамі літаратурнага руху на Беларусі былі два старажытныя гарады – Вільня і Полацк. Адзначаны літаратурны перыяд характарызаваўся небывалым росквітам польскамоўнай рамантычнай літаратуры. Менавіта ў гэты перыяд узнікла так званая беларуская школа польскамоўнай рамантызму, аснову якой склалі Ян Баршчэўскі, Ян Чачот, Вікенцій Равінскі і інш., якія былі аб'яднаны сугучнымі палітычнымі і эстэтычнымі прынцыпамі. Письменнікі крытычна адносіліся да самаўладдзя, негатыўна ўспрымалі прыгон, ідэалізавалі сялян, спачувалі мінуламу, спадзяваліся на асвету.

Віленскі ўніверсітэт быў заснаваны ў 1803 г. на базе іезуіцкай акадэміі. Гэта ўстанова стала цэнтрам Віленскай вучэбнай акругі, якая ахоплівала практычна ўсю Беларусь, Літву і частку Украіны. У хуткім часе ўніверсітэт стаў самым вялікім у Расійскай імперыі па колькасці студэнтаў, узровень адукацыі не саступаў лепшым узорам таго часу. Віленскі ўніверсітэт быў цэнтрам культурнага руху, мастацтва, свабодалюбства. Выкладчыкі ўніверсітэта М. Баброўскі, І. Даніловіч займаліся распрацоўкай праблем, звязаных з гісторыяй Вялікага Княства Літоўскага (ВКЛ). Менавіта іх можна лічыць аднымі з першых творцаў нацыянальнага Адраджэння.

Віленскі ўніверсітэт праславілі студэнцкія аб'яднанні шубраўцаў, філаматаў, філарэтаў. У гэты час модным літаратурным напрамкам быў рамантызм, які быў заснаваны на цікавасці да ўсяго незвычайнага, да ліку чаго адносілі нацыянальную культуру і гісторыю. Многія філаматы творча перапрацоўвалі фальклорныя сюжэты. Так, да народных песняў і легенд звярталіся А. Міцкевіч, Я. Чачот, А. Ходзька.

Ян Чачот быў яркім прадстаўніком філамацкага руху, адным з яго кіраўнікоў, настаўнікам, як называлі яго А. Міцкевіч і А. Адынец. Найбольш яркім прыкладам звароту Чачота да вобраза Вільні, яе гісторыі з'яўляецца балада “Радзівіл, або заснаванне Вільні”. У аснову твора пакладзена народнае паданне пра з'яўленне горада. Дзеянні звернуты да часоў Гедыміна. Аўтар расказвае пра лёс Лісдэйкі. Ён быў сынам Крывэ-Крывэйта, легендарнага літоўскага жраца і прыгажуні-пастушкі. Імя хлопчыку было выбрана невыпадковае: ад “лісдас” – па-літоўску “гняздо”. Лісдэйка становіцца мужным і адважным воінам, блізім да князя Гедыміна. У час аднаго з паляванняў князь забівае тура, і ноччу ў сялянскай хаце родных Лісдэйкі ён бачыць прарочы сон. Па разгадцы Лісдэйкі, Гедымін павінен на гары Свінтарога, легендарнага князя (па легендзе спаленага на месцы сучаснага кафедральнага сабора ў Вільні), заснаваць горад. Гэта месца стане цэнтрам усіх літоўскіх зямель, праславіцца на ўвесь свет. А Лісдэйка за разумную парадку будзе празваны Радзівілам і стане заснавальнікам слаўнага і магутнага роду.

Чачот у сваёй баладзе з геаграфічнай дакладнасцю перадае апісанне месца заснавання Вільні:

Дзе Вільня яднаецца з гожжай Віллёю
У часе паводкі шумлівай,
Там некалі ў лесе, што цёмнай сцяною
Стаяў пад зарою маўчліва,
У дрэвах магіла была Свінтарога
На вогнішчы страшным ягоным.
Адсюль да Пяркунаса бегла дарога,
Да божышча – гаем зялёным.

Жыў там жа і Крывэ-Крывэйта калісьці,
Што правіў старыя абрады.
Вілася тут сцежка ў лясным густалісці,
Дзе Закрэта сёння прысады.
Сядзеў ён якраз, дзе цяпер Пагулянка –
Ці мо пад Венгерскай гарою?
Дзе Закрэт пазнаўся ў дзень весні з каханай
Сваёй – пастуховай дачкою...

Над Нерыса ясным крышталем празрыстым

Глядзела яна на Панары.

Ў сябе убірала пад небам святлістым

Дзяўчына зямлі сваёй чары [1, с. 107].

Значэнне твора Яна Чачота ў гісторыі беларускай літаратуры вялікае. Ён арыентаваўся на дэмакратычнага чытача, грамадзянскім пафасам, лірызмам аказаў уплыў на наступнае развіццё паэзіі і ліра-эпасу. Письменнік быў у ліку многіх аўтараў XIX ст., якія пры жыцці змаглі апублікаваць значную частку сваіх твораў.

Толькі ў апошні час сталі вядомымі тэксты цыкла Чачота “Спевы пра даўніх ліцвінаў да 1434 года” (1842-1844). Ён уключае больш за 50 твораў баладнага тыпу. Гэта паэтычная гісторыя ВКЛ, напісаная з мэтай уваскрасіць славу продкаў, папулярызаваць айчынную гісторыю. Цыкл планавалася выконваць пад музыку. Ідэя яго напісання з'явілася ў Чачота ў 1823 г., але здзейснілася толькі пасля вяртання паэта з высылкі. “Спевы” прысвечаны Марылі Верашчацы. Яны адлюстроўваюць розныя старонкі гісторыі ВКЛ і расказваюць пра цікавыя моманты з жыцця вядомых гістарычных асоб. Аўтар імкнецца перадаць каларыт даўніны. Пісаў пра Альгерда, Вітаўта, Кейстута, іншых рэальных і легендарных князёў. Твор “Заснаванне Вільні 1322 г.” сюжэтна перагукаецца з баладай Чачота. Адрозненнем з'яўляецца расстаноўка ідэйных акцэнтаў. Калі ў баладзе аўтар падкрэслівае легендарнае паходжанне Лісдэйкі і рода Радзівілаў, то ў спевах аўтар акцэнтую

ўвагу на ўтварэнні назвы горада ад ракі Вільня, а Гедымінаў сон і яго разгадка з'яўляюцца неад'емнай часткай апавядання.

Зварот да абранага сюжэта быў невыпадковым. Для філаматаў Вільня заўсёды была сэрцам ВКЛ, асяродкам яго духоўнасці, нацыянальным гонарам. А старонкі слаўнай гісторыі былі самымі прыцягальнымі для паэтаў-рамантыкаў. Так, легенда пра Вільню адкрывае і чацвёртую частку “Хады дыпламатычныя і паляўнічыя” знакамітай паэмы А. Міцкевіча “Пан Тадевуш”. Паэт асэнсоўвае старонкі гісторыі ВКЛ, і Вільня паўстае сімвалам дзяржаўнасці Літвы. Значэнне гэтага вобраза складаюць міні-сімвалы Леса (загадкавасці і прыгажосці) і Жалеза (воінаў-абаронцаў):

А там, дзе сёння Вільня, – сведчаць летапісцы –
Яму прысніўся воўк жалезны апоўначы.
Князь зразумеў тады, што сон быў знак прарочы,
І горад заснаваў, паклаўшы першы недзе
Свой камень закладны. З тых пор паміж мядзведзяў,
Зуброў і вепрукоў, як рымская ваўчыца,
І Вільня ў нетры пушч. З яе саскоў карміцца
І Кейстуту з Альгердам выпала, і слаўным
Нашчадкам – воінам-князям, у бітвах спраўным
З прышэльцаў воінствам ды і ў не меншай меры
Ў аблавах на зуброў ці на другога звера.
Так нам, нашчадкам іхнім, сном таго шчасліўца,
Нібы з гары ўказальным пальцам празарліўца,
Быў лёс Айчыны вызначан беспамылкова:
Жалеза і лясы, Літва, — твая ахова! [2, 97-98]

Такім чынам, Вільня была адным з вядучых цэнтраў культурнага і літаратурнага жыцця першай трэці XIX ст. Віленскі ўніверсітэт стаў калыскай інтэлігенцыі, развіцця філамацкага руху і літаратуры.

Літаратура

1. Чачот, Я. Выбраныя творы / Ян Чачот. – Мн.: МФ “Беларускі кнігазбор”, 1996.
2. Міцкевіч, А. Пан Тадевуш, або апошні наезд на Літве: Шляхецкая гісторыя 1811-1812 гг. У 12-ці кн. вершам. – Мн., 1998.

ПРОБЛЕМА “ОЧЕЛОВЕЧЕНИЯ” ПРОТИВНИКА В РУССКОМ И БЕЛОРУССКОМ ВОЕННОМ РАССКАЗЕ (В. ГАРШИН – М. ГОРЕЦКИЙ – В. БЫКОВ)

С.В. Лапунов

Во вступлении ко второму севастьяпольскому рассказу Л.Н. Толстой заметил: «Мне часто приходила странная мысль: что, ежели бы одна воюющая сторона предложила другой – выслать из каждой армии по одному солдату? ... Действительно, какая бы была разница между одним русским, воюющим против одного представителя союзников, и между восьмьюдесятью тысячами воюющих против восьмидесяти тысяч?» [1, с.103]. Первый вариант, по мнению писателя, «гораздо логичнее, потому что человечнее» [1, с.103], поскольку дает возможность ощутить абсурдность войны. Эта ситуация ляжет в основу художественного осмысления классической военной прозой проблемы восприятия противника в нравственно-психологическом плане, результатом которого стала переоценка отношения к противнику как к «плохому чужаку».

Первой попыткой «очеловечения» противника в военной прозе В. Быкова исследователи творчества писателя считают рассказ «Одна ночь». А.Адамович связывал с ним стремление вернуть в литературу традицию видеть в противнике не только врага, но и жертву трагических обстоятельств. Назвав рассказ «воспоминанием белорусской литературы о самой себе» [2, с.68], Адамович доказывал взаимосвязь «Одной ночи» с рассказом М. Горьцкого «Русский» («Руски», 1915), даже несмотря на «автономность»: «калі помніў каго, дык хутчэй Талстога, Рэмарка, Хемінгуэя, а не Гарэцкага» [2, с.68]. Соглашаясь с этим мнением, мы считаем, что художественные решения рассказов «Русский» и «Одна ночь» в значительной мере взаимосвязаны с рассказом В.М. Гаршина «Четыре дня».

В основе сюжетов рассказов Гаршина и Горьцкого – история убийства «несчастливого» человека в «чужом» мундире. Гаршинский египтянин в турецком мундире – такой же заложник обстоятельств, как и белорус в русском мундире и украинец в австрийском мундире у Горьцкого. Как Иванова, так и Русского убийство заставляет ощутить ужас войны, а нравственное потрясение